

Od předsudku k antisemitismu

Předsudek

Pod předsudky chápeme názory na jednotlivce, které jsou odvozeny od jejich údajného nebo skutečného členství ve specifické skupině a které neberou ohled na jejich osobní vlastnosti či chování. Často jsou různým skupinám připisovány jednoznačně negativní charakteristiky, předsudky však mohou zahrnovat též vlastnosti vnímané pozitivně. Jsou popisovány jejich údajné zvířecí znaky nebo odpudivá fyziognomie. Neméně nebezpečná mohou být tvrzení o údajných špatných duševních vlastnostech, například mazanosti, lenosti nebo nečestnosti.

Předsudky podle poznatků psychologů a sociologů patří k základním mechanismům, kterými lidé třídí svět kolem sebe do kategorií, jež jim pomáhají se v něm orientovat. Zároveň pomáhají vymezovat hranice a vlastnosti vlastní skupiny a přispívají tím i k vyloučení těch jiných. Předsudky mohou ospravedlňovat potlačování menšiny a její nerovné postavení a ve svém důsledku mohou vést též k násilí.

Antijudaismus

Pojem antijudaismus označuje soubor předsudků a odmítavých až nenávistných postojů vůči vyznavačům judaismu. Je založen na nábožensky definovaném odporu vůči Židům.

Dějiny protižidovských předsudků se datují již od starověku, kdy byly zaměřeny zejména proti judaismu jako monoteistickému náboženství a Židům jako těm, kteří odmítali převzít bohy jiných vyznání. Zásadní význam však antijudaismus získal až s křesťanstvím, které se vůči judaismu negativně vymezovalo. Židé byli obviňováni ze smrti Ježíše Krista a ze zaslepenosti, s níž odmítali přijmout jeho učení. Ve středověké Evropě pak do souboru protižidovských idejí přibýlo mnoho dalších stereotypů, jež často přetrvávají po staletí. Židé měli usilovat o zničení křesťanství, otravovat studně, krást a mučit hostie či páchat rituální vraždy. Měli se zabývat nečestnými obchody, podvody a lichvou. Předmětem předsudků byla také jejich údajná tělesná odlišnost či zápach.

Ve středověké křesťanské společnosti měli Židé, většinou jako jediná tolerovaná menšina, přiřazeno podřadné postavení. I když se jejich práva a povinnosti na různých místech a v různé době lišily, byli zpravidla

[Antisemitismus >](#)
Hilsnerova aféra, s. 152

považování za majetek panovníka nebo feudálů, kterým za právo pobytu museli odvádět vysoké poplatky. Nesměli vykonávat různá povolání, mimo vlastní společenství vlastnit půdu či na ní pracovat a pro potřeby panovníka se museli věnovat finančnictví. Židé měli být – a to zejména v soukromém životě – odděleni od křesťanů a nosili různá odlišující znamení.

Častá byla obvinění, že *Talmud* (hlavní text rabínskému judaismu) obsahuje protikřesťanské učení a nemorální předpisy, které prý dovolují Židům křesťany tupit, podvádět, falešně přísahat a dokonce je i zabíjet.

Příklad: protižidovské předsudky v české populární publicistice

➔ Antisemitismus >

Antisemitismus v karikatuře, s. 163

Protižidovské obrazy a motivy byly – již od středověku – významnou součástí evropské a české kultury. Například populární povídky dnes již méně známých nebo zapomenutých autorů, které vycházely – často na pokračování – ve fejetonistické rubrice českých časopisů, obsahovaly množství částí, v nichž byli Židé vylíčení negativním stereotypním způsobem. Texty se často týkají údajného židovského chování v hospodářském životě a líčí Židy jako nečestné obchodníky či nemilosrdné lichváře. I když Židé v této době skutečně byli poměrně četně zastoupeni v obchodu a některých dalších povoláních, není možné následující texty číst jako popis jejich skutečného postavení či jednání. Naopak, skutečné vztahy mezi Židy a nežidy jsou zde posuzovány předsudečně a ekonomické jednání se má řídit vrozenými etnickými vlastnostmi.

146 – Jozef SKULTÉTY: „Dubovský mlýn, Obrázek ze slovenských dějin“

Po letech se vrací do vsi syn mlynáře. Otec mu oznamuje, že nezdědí rodinný majetek, protože dluží Židovi Jakubovi. Jakub synovi mlynáře slíbí, že s vymáháním splátek počká. Tajně však povolá exekutora a zabavený mlýn sám levně koupí. Mlynář ztratí rozum, syn mlynáře i Jakub záhadně zmizí a mlýn lehne popelem.

„Poslyš, poslyš ještě. Máš beztoho právo, aby ses optal, jak povstal ten úpadek.‘ Tu ztišeným hlasem, s očima k zemi sklopenýma vyprávěl, jak při dceřině svatbě si počal vypůjčovat peníze od žida Jakuba, toho Jakuba, jehož byl před 15 lety utráceného, milosrdenstvím hnut na vůz vzal a do Dubové odvezl.

Při vzpomínce té na okamžik se zamlčel, hned na to ale s trpkým výrazem pokračoval.

„A nebyl bych ani peněz potřeboval, ale nešťastná marnivost, obcování s jinými, u nichž to nyní as podobně dopadá, jako u mne, zbavilo mne rozumu. Od těch dob otročil jsem židovi. Vždy mne přicházel upomínat, když jsem nemohl platit. Když jsem mu ale peníze nesl, vždy mne chlácholivě odbýval, bych si je nechal, že jich nepotřebuje. Během času tak mne ošidil, že ztratil jsem vše, co jsem kdy svým jmenoval.‘

Děsně vypadala tvář starcova po posledních slovech, tak že pod mrazivým dojmem tím syn nemohl hned ni slova potěch, již mu srdce přeplývalo, vynutit.“

Pozor, 14. října 1880, s. 1 (2. část)

147 – V. B. Š.: „Morice Perl a kumpanije, Obrázek brněnský“

„A zde bydlel Morice Perl, zcela obyčejný žid, jakých jde dvanáct na tucet, malý, brunetní, hubený, s ohnutým nosem, černým vousem a se zchytralým výrazem, jakýž čísti lze na každé semitské tváři. Paní Róza Perlová bývala někdy dosti hezkou, ale nyní byla stále špinavou a měla záplatovaný šat. Přes to však vypadala dobře; jsou ženy, kterým ve stavu manželském svědčí i při nouzi.

Obydlí jejich bylo velmi chudé: dvě židle, stůl, postel a stará rozbitá pohovka, několik pytlů, slavník a chudičké kuchyňské náčiní, to bylo vše, co měli. Po světnici batolily se čtyři dívky jako kuželky, starší párek z nich byla dvojčátka. – Z první síně vedly nízké dveře do laboratoria, kde skládal Perl své poklady, své zboží.

A jaké bylo zboží jeho? Bylo to směsice podivuhodná. Perl byl totiž podomním obchodníkem, tak zvaným handrlákem, sbíral kde jaké odpadky, skupoval vše, nač několik krajcarů stačilo, uměl ocenit kůže, staré šaty, peří, kosti, sbíral i starý papír, nenechal ani špendlík na zemi ležeti, stále chodil, rejdlil a slídlil, byl celý den na nohou a večer ve svém ,laboratorium` roztřířoval zboží své."

„Perl odebral se k židovskému kapitalistovi Königsbau-movi. Ve skvostné komnatě seděl bohatý žid za psacím stolem a diktoval svému sekretáři některé žádosti za exekuční prodej, které měl židovský advokát jeho obstarati proti liknavým dlužníkům, jež Königsbaum lichvou svoji na mizinu přiváděl.

,Rolník Vaněk – žádost za exekuční prodej`, diktoval ledovým hlasem lichvář.

,Rolník Vaněk,` namítl sekretář, ,prosil za poshovení, že zaplatí po žních.`

,Tj. již po třetí,` pravil opět ledově Königsbaum, ,tentokrát nedáme mu pardon, chlap neplatí ani úroky. Není mu beztoho pomoci.``

Sekretář. Poučný a zábavný časopis věnovaný zájmům národohospodářským, živnostenským, obecním a právním, 1, 15. května 1881, s. 88, 105

148 – Vlad. SKÁLA: „Prušák na vsi. Obrázek lichvářský“

„Pět let uplynulo od doby, co Prušák řádl na vsi a jaký děsný obraz poskytovaly Milonice! Obec druhdy blahobytem slynoucí byla přivedena na pokraj propasti. Dva další statky byly v exekuční dražbě prodány, jeden koupil Kletke a druhý Goldbaum. Po dražbě vyvalen sud kořalky a celá ves se sbíhala, aby se divného toho ,litkupu` zúčastnila. Bývalí majitelé odtáhli ze vsi za posměchu náhončích Prušákových a byli rádi, že v městě dostali ve vinopalně Goldbaumově práci, aby dále živořiti mohli. Půl tuctu jiných rolníků a domkařů hrozil tentýž osud. Sedláci byli zahálce oddáni, ženy a dcery jejich se parádily, synkové a chasa byla zdivočilá.

Konečně počalo svítati ve hlavách mnohých občanů, kam je zavedli Goldbaum a Kletke. Někteří z nich vzpomněli si na starého Bártu a odebrali se k němu, ale bývalý starosta churavěl a nechtěl nic slyšeti o těch, kteří si sami ,ježka do hnízda posadili a pozdě bycha honí`.

Nežli tento člověk sem přišel, byla obec naše šťastná a spokojena, ale nyní podívejte se na ni. On bohatne, jeho jmění denně roste, ale vy občané svlékáte poslední košili."

Sekretář. Poučný a zábavný časopis věnovaný zájmům národohospodářským, živnostenským, obecním a právním, 15. března 1881, s. 41

149 – František PRAVDA: „Třicet let v Rážové“

„V skutku se hodil jeden k druhému a Eliáš si na své ženě velmi zakládal. Je dle jeho mínění vysoce nadaná a schopná, ve všem se na ni může spolehnouti, rozumí jeho živnosti a marně mu nezadá ani krejcaru. Budou spořiti a šetřiti spolu; platí velký nájem, živobytí je drahé, nemohou si přilepšovati

Moric Perl, podomní obchodník, postupně ze svého chudého živobytí vybuduje úspěšnou továrničku. Zpočátku se jeho snahám všichni vysmívají. On však nedbá okolí, vypůjčí si peníze od židovského kapitalisty Königsbauma a svou cílevědomostí, ale i drobnými podvůdky, vybuduje úspěšný podnik.

Prušák Kletke přichází jako správce statku do vesnice Milonice. Spřáhne se s Židem Goldbaumem, který je mu rádcem v jeho snahách o ovládnutí vesnice. V jejich plánech jim na poslední chvíli zabráni mladý, ze světa se navrátilší syn jednoho z hospodářů, Cyril. Následně Goldbaum s Kletkem zkrachují na burze a jsou zatčeni pro podvody se směn-kami. Miloničtí si odkoupí zpět svůj majetek.

Žid Eliáš přichází do Rážova jako chudý podomní obchodník. Vloudí se lživě do přízně k sedlákově Plevcovi a pronajme si od něj chalupu. Postupně se vlichotí za pomoci kořalky a nekvalitního zboží do většiny rodin ve vsi. Jen několik moudrých hospodářů si uvědomuje jeho zhoubný vliv a marně varují ostatní. Eliáš opouští vesnici po třiceti letech. Již ne jako chudák, ale bohatý muž.

jako jiní lidé. Pachtit se a pracovat jest jejich povolání, a jestli si v sobotu drobet oddechnou, musí jim to stačiti na celý týden.

Arcit' se pachtili a pracovali, ale jinak než druzí obyvatelé ve vsi. Eliáš a Eliášová jako vůbec židé hmotné a tělesné práce nebyli milovníky a ani pro sebe ji nekonali. Pole jim vzdělali sousedé, obilí jim vymlátili domkáři a podruhové, vše si dali udělati, co žádalo silnou ruku a namáhání. Vydobývati si chléb vezdejší v potu tváře, jak říkáme, patřilo a slušelo všem vesničanům, jen oni od toho byli vyjmuti. Vedou obchod: to je snadnější a víc se vyplácí. Křesťané jich zastávají, místo nich se přičiňují, jim slouží, a nestojí to mnoho; často jen – sklenici kořalky."

„Mezi sebou mluvili všichni židé toliko německy v nářečí zkaženém a zpotvořeném. Mluvíti německy správně uměli sice také a mluvili tak s pány, ale kroutili a protahovali to, že si je snadno již dle jazyku poznal, třebas se dost zapírali a přemáhali. Pro svou známost němčiny měli se za vzdělanější, než byli obyčejní Češi, ačkoliv jiné vědomosti jim scházely jako těmto. Přece jim to však prospívalo. Úřady byly německé. Rozuměli tedy dopisům a rozsudkům, co vystavovaly. Ve školách vyšších učilo se německy a oni přirozenou cestou se vycvičili, že jejich řeč mateřská byla německá. Mluvili totiž po německu již s dětmi svými, a řeč česká jim vždycky zůstala jako cizí, ačkoliv se mezi Čechy narodili. Přiučili se ji, arcit', že s Čechy jednali a od nich žili, ale lámali ji často dost bídne a sami za Čechy se nikdy neměli. Jejich lid k Čechům nepatřil, nebyl jejich krajanem, jejich spolurodákem, jejich spojencem, a to, směle můžeme říci, se ještě málo změnilo."

František PRAVDA: *Sebrané spisy*, sv. 3, Praha 1875, s. 43, 46

150 – AI. DOSTÁL: „Vychovatelovy věci“

Na statek má nastoupit nový vychovatel pro pánova syna. Kočí Vaník ho jede vyzvednout na nádraží, omylem však sveze podomního obchodníka Weisse. Když si svou chybu uvědomí, vyhodí jej z kočáru a jede pro skutečného vychovatele. Obchodník si v kočáře zapomene své zboží, což způsobí na statku veselou situaci.

„Nemilá nás sem vede úřední povinnost,` začal vážně starosta. Už jsem spal, když mne vyburcoval tento člověk.`

,Aron Weiss, zástupce firmy Bukeš a Lukeš`, uklonil se cizinec.

,Choulostivá věc, pane Černický; ale úřad mne nutí. Tento člověk stojí na svém, že mu byl cestou z nádraží až sem ukraden balík se vzorky a že... Vzal prý mu to kočí, který jediný dnes byl na nádraží. Byl to Vaník.`

Černický podíven nad těmi zprávami kroutil hlavou. Dal zavolat kočího.

,Koho jsi vezl?` nastal výslech a teď se vysvětlilo, že se vlak neopozdil, že byl Vaník na nádraží dvakrát. Všechno by bylo v pořádku, jenom kdyby byly v bryčce ony kartáče.

Zavolán vychovatel.

,Kde máte, pane Kalousku, své věci?`

,Přijdou zítra nebo pozítřku. Jel jsem napřed.`

,Tedy onen tlumok v bryčce nebyl váš?`

,Nebyl.`

,Tedy jsou kartáče na světě!` zasmál se statkář.

,Tedy zde máte své věci,` řekl Černický agentovi, a podruhé nelezte do cizího vozu.`

,A neburcujte právo, když jste sám kartáče ve voze zapomněl,` připojil starosta. Weiss snesl všechno, schýlil poněkud šíji, kývnul hlavou a posléze sladce se zasmáv řekl: ,Nebylo by, pánové libo pěkný kartáč, dobrou štetku, výtečný smeták, kartáček na zuby, na koně, na boty? Firma Bukeš a Lukeš.`

,Dobře, dobře; ráno si pošlu pro něco kočího do hospody, kde jistě zůstanete na noc.`

Statkář odešel s vychovatelem do pokoje a Weiss se starostou k vesnici. Ale agent ráno Vaníka nečekal. Báł se nejspíše, že by mu musil zaplatiti za svezení a že by to pouhé mazátko na boty nespravilo."

Kalendář Čechů Vídeňských, 1895, s. 13-14

151 – J. V. DOSTÁL: „Feuilleton. Jak ty mně, tak já tobě“

„Jakob již nechodil s pytlem, nekupoval koží, ale zařídil si velký krám řeznický a lidi přímo k sobě volal, a jim poroučel, poněvadž měl půl města a kupu vesnic, ne sice v kapse, ale v podlouhlých knihách, věnovaných dluhům a úpisům, směnkám a obchodům.

Kdo jednou v těch knihách uvázl, probíral se z nich těžko a kolik jich uvázlo na dobro! Zatím pak musil od Jajtelesa odebíratí všechno maso, od syna jeho zboží smíšené, strýci jeho prodávati obilí a děti posílali do soukromé školy židovské (jak se tomu rozumí německé).

Jajteles byl pánem, boháčem, dle něho řídilo se město, všichni ho poslouchali a nevyzrál na něj dosud nikdo. Celé okolí měl v hrsti a vše se otáčelo kolem jeho prstu, stejně jako bavlna, v níž spolu čachroval.

Jajteles měl rozsáhlý krám a spotřeboval mnoho masa do roka, jež svědomitě pro křesťany i židy košeroval mimo vepřové, které sice nejedl, ale draze prodával."

Pražské večerní noviny, 7. ledna 1888, s. 5

Žid Jajteles ovládá město, kam kdysi jeho předci přišli jako chudáci. V krámě prodává draho, lichváří a nutí vesničany obchodovat s jeho příbuznými. Jedné neděle za nízkou mzdu donutí tesaře Hanuše přivést mu zboží z blízké vsi. Ten však na něj vyzraje a Jajteles ho o pomoc už nikdy nepožádá.

Novověký vykupitel.

152 – „Novověký vykupitel“

Humoristické listy, 18. prosince 1896

Návrhy časových obrázků do vánočního čísla vyprošujeme si už dnes do večera a nahodilě dodatky zítra ráno do 9 hodin.

153 – „Na výstavě koní“

Humoristické listy, 17. července 1891

Na výstavě koní.

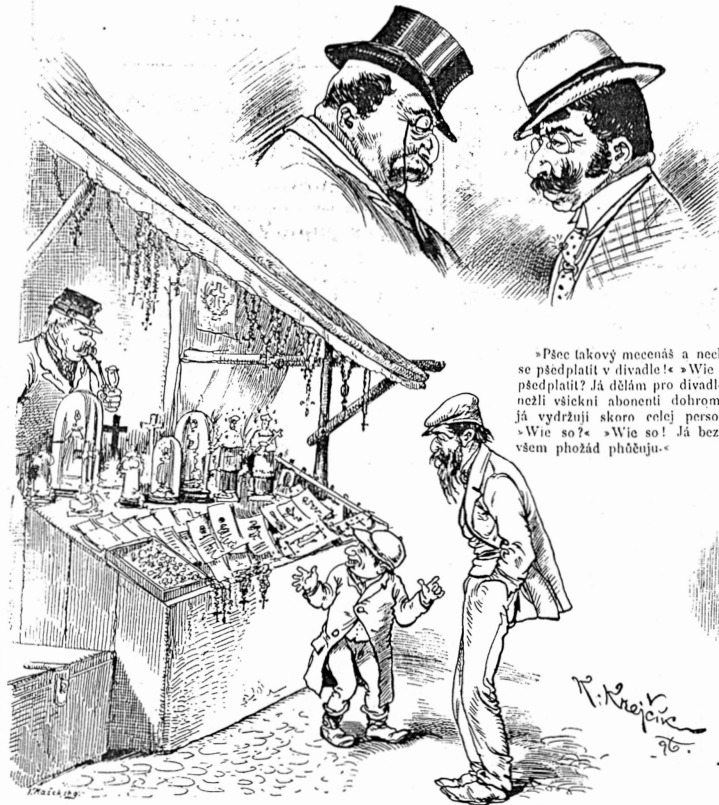
Majitelka noční kavárničky: Koukej, starej, ten umí vyházet! To by tak bylo něco na ožralé buršáky!

Thaleben, proč ten khůň požád hrabe? Dummer Junge! Chce si holt wie unser einer thaky hodně nahrabat!

Matka (k deři pomalu již »octové«): Lény, honem zavři hubu! Tady se určuje státi díe zubů!

Baletka: Sapriot, to jsou nožky jako do tance! Baron: Věak ony také undšej jako ty vaše, drahoušku!

Miláckové Moravanů.

»Pšec takový mecenáš a necheť se předplatit v divadle!« »Wie hašť předplatit? Já dělám pro divadlo víc nežli všickni abonenti dohromady: já vydržuji skoro celý personál.« »Wie so?« »Wie so! Já bezmála všem phožád phůčuju.«

»Pánbůh ví, Kohne, že jste zloděj! Dal jsem vám pětku za boty, a když jsem je obul do deště, nechal jsem podešve na silnici!« »Phantatinku, tím jste vinen vy. Kdybyste jako každý phožádny venkovan byl si je phověšil na hůl a šel bos, nebylo by se tho stalo.«

Vyšetřující soudce: »Byl jste už někdy trestán pro podvod?«
Obžalovaný: »Slavný phane president! Sprech! mer lieber von was and'rem!«

»Thateleben, já budu bejt básník!« »Untersteh' dich! Thakové žebroty chceš se chytat?« »Škoda! Já už zrajmoval: Moje duše vždycky vzpomíná, že je Wechsel radost jediná!« »Tho jo, tho jo!«

»No tak já vám, Arone, tu směnkú podepišu. Ale musile mně připamatovat, až by se stávala spiatnou. To víte, já mám starost o polnosti, o luka, o stavení, o dobytek, o čeled . . .«
»Spěte phokojně, phantáto; tho pak bude moje starost.«

»Máte taky voňavé mýdlo?« »Mám, prosím.« »Tak je položte sem na stůl a jděte trochu ven, abych se mohl přesvědčit, je-li tomu skutečně tak.«

»I hledme, hledme, jak útulně má se to prase k vám! To jste jistě spolu staří známi!«
»Phane!!!« »Proč se durdíte? Což nejste také z Haliče?«

ODVOD.

Štátní Dr. Hruza: Vy jste podal reklamaci?
Strachem spletený: Já .. nebožtík otec .. tento .. jsem, prosím, syn jediné matky.

«Warum bist de so mischuge. Aron? Odvedli ti snad tanhle Morice?» — «Morice ne, ale za tío Josefa Vopalku z Habrů. Phánbůh vi, tho byl z celé vesnice nejlepší můj tcho!»

Lékař: (počítaje skřepky lepeny; Chlape, co je u, že se tak třesou?) — Chádu: Ach milost jánko, to já jenom na ty jejich stais hadinky!

«Já na tebe, Jene, zapomenout nemohu. Kdyby však se mělo stát, že bys na vojne namluvil si ji, nou, piš mně to, abych si darmo nemyslíla na tebe.»

Stará panna: Můj Bože, ti zde nařikají, že je vzali! Já zase bych šla tam mileráda, jen kdybych věděla, že si mne vezmou!

«Povídám vám, hoši, já se pomstím těm pándům za to, že si mě nechali! Jeden z nich tam potom kýchnul a já mu ani nefeek! Pozdrav pán Bůh!»

R. Krejčí